

HALMOS CSABA

Európai alkotmány – szociális modell – szociális jogok

Az európai integráció fejlődésének egyik napjainkig is legvitatottabb kérdése a versenyképesség és a szociális biztonság egyidejű, harmonikus megvalósítása. A gazdaság területén elért valóban látványos eredmények- egységes belső piac, vámunió, monetáris unió- mellett nem volt a szociális témáknak olyan területe, amelyekben sikerült volna a teljes egységet biztosítani a tagállamok között. Vonatkozik ez a szociális dimenzió által átfogóan jellemezhető valamennyi területre. Ennek egyik legszemléletesebb példája a létbiztonság szempontjából meghatározó foglalkoztatáspolitiká. A Montánuniótól (1951.) kezdve Amszterdamig (1997.) eltelt közel fél évszázad az egyik tipikus példája annak, hogy a tagállamok számára kötelező erővel bíró alapszerződések megszületése bizony-bizony lassú és nehézkes. Talán ennek lehet cáfolata, ha a 25 tagállam –a 15 jelenlegi és a csatlakozó 10- egyhangú döntéssel jóváhagyja azt a nagyon fontos dokumentumot, amely minőségileg új fejezetet nyit az európai integráció történetében: egy új európai alkotmányos Szerződés, melynek egyik fontos fejezete az Unió Alapjogi Chartája.

A szociális jogok fejlődése

Az első dokumentum, amelyről említést kell tenni az Európai Szociális Karta, melyet az Európa Tanács fogadott el (1961.). Tartalmát és érvényesítésének jellegét egyaránt fontosnak kell tekintenünk. Az alapvető jogok széles skálája jellemzi:

- a munkához való jog, az igazságos, biztonságos és egészséges munkafeltételekhez való jog,
- a tisztességes díjazáshoz való jog,
- a szervezet alakítás és a kollektív alku joga,
- a gyermekek, fiatalok, nők megkülönböztetett védelme,
- a pályaválasztáshoz, szakmai képzéshez való jog,
- az egészség védelme, a társadalombiztosításhoz, szociális és egészségügyi segítséghez, szociális jóléti szolgáltatásokhoz való jog,
- a fizikai-szellemi fogyatékosok helyzetének javítása,
- a család jogai, az anyák és gyermekek szociális védelme.

Érvényesítésének fontos eleme, hogy az aláíró tagállamok számára kötelezettséget jelent a végrehajtása.

Az integráció történetében 1989-ben született meg a szociális jogokról szóló első dokumentum. (Az Európai Szociális Kartát az Európa Tanács hagyta jóvá, így nem közösségi anyag). A „Közösségi Charta a munkavállalók alapvető szociális jogairól” céljait, tartalmát tekintve sok tekintetben az Európai Szociális Karta jellegét hordozza magában.

A Charta alapvető szociális jogokat tartalmazó részeinek főbb elemei a következők:

- szabad mozgás, foglalkoztatás, bérezés,
- élet és munkakörülmények,
- szociális védelem,
- a kollektív szerződés,
- szakképzés,
- egyenlő bánásmód,
- tájékoztatási, konzultációs és részvételi jog,
- munkahelyi egészség és biztonságvédelem,
- gyermekek, fiatalok, idősek és fogyatékosok védelme.

Érvényesíthetőségének jelentős korlátja, hogy –eltérően az Európai Szociális Kartától- nem bír kötelező erővel. „Az Európai Parlament szándéka szerint a Charta a tagállamokra nézve kötelező érvényű jogi dokumentum lett volna, amit azonban meghiúsított az angol elutasítás. Ezért jogi szempontból olyan „ünnepélyes deklaráció” maradt, amely nehezen illeszthető a Közösség jogrendszerébe. Bár a „Charta” megnevezés kétségtelenül szimbolikus jelentőséget kölcsönöz a dokumentumnak, ám könnyen összetéveszthetővé teszi a szociális Kartával.”¹

Az európai alkotmányozási folyamat

2001. decemberében született meg a laekeni deklaráció: lényege, hogy reformokra van szükség, kidolgozásához pedig szélesebb alapokra kell helyezni a munkálatokat. E céltól vezérelve új 105 tagú testület alakult, az Alkotmányozó Konvent. Tagjai a nemzeti parlamentek és kormányok képviselői, az Európai Parlament és az Európai Bizottság delegáltjai, a Régiók Bizottságának és a Gazdasági és Szociális Bizottságnak a megfigyelői. Hazánk és a csatlakozásra váró tagállamok a tizenötökkel közel azonos jogosítványokkal rendelkezve vettek részt e fontos testület munkájában. A Konventben folyó munka ez év júliusában fejeződött be azzal, hogy elkészült az Európa jövőjét meghatározó „Szerződés egy európai alkotmány létrehozásáról”. Az alkotmányozási folyamatnak ez tekinthető az „első felvonásának”. Ez év október 4-én Rómában, az ún. kormányközi konferencián az anyag vitájával vette kezdetét az alkotmányozás következő szakasza. A menetrend szerint 2004. május 9-e lehet az ünnepélyes aláírás napja.

Európai szociális modell- az Unió alapjogi chartája

A Szerződés tervezetének II. része tartalmazza az „Unió Alapjogi Chartáját”, és ez az integráció történetében a szociális biztonság, emberi és szociális jogok új szakaszának kezdetét jelentheti. Tekintettel arra, hogy az alapjogi charta a Szerződés részeként szerepel, ezzel az aláíró tagállamok számára kötelező érvénnyel bíró dokumentumként határozza meg a tagállamok feladatait.

A II. rész *preambulumában* az értékek, célok, jelennek meg:

- a szabadság, biztonság és jog érvényesülésének középpontjába az uniós polgárt helyezi, összhangban a „polgárok közössége” megfogalmazással.
- korábban is megfogalmazott értékek is megjelennek, így a kiegyensúlyozott és fenntartható fejlődés, avagy az ún. négy szabadság elv megerősítése (árak, szolgáltatások, tőke, személyek szabad áramlása valamint a letelepedés szabadsága).

---

¹ Az Európai Unió szociális dimenziója (szerkesztette: GYULAVÁRI TAMÁS; Szociális és Családügyi Minisztérium 2000. június, Budapest, 31. oldal)

Az Alapjogi Chartában a következő lényeges jogok, szabadságok és elvek jelennek meg:

– *méltóság* (I. cím) és azon belül az élethez, a személyi sérthetlenséghez való jog, a kínzás és az embertelen vagy megalázó bánásmód és büntetés, valamint a szabadság, kényszermunka tilalma. (II. 1-5 cikk)

– *szabadságok* (II. cím) között a szabadsághoz és biztonsághoz való jog, a magán és családi élet tiszteletben tartása, a személyes adatok védelme szerepel; a házasságkötéshez és a családalapításhoz való jogot a nemzeti törvények alapján javasolja biztosítani; a szabadságok között megjelenik a gondolat, lelkiismeret, vallás, véleménynyilvánítás és tájékozódás, a gyülekezés és egyesülés, valamint a művészeti és tudományos élet szabadsága.

A jogok igen széles skálája között kell megemlíteni az oktatáshoz való jogot, mely kimondja a kötelező oktatáshoz való ingyenes részvétel biztosítását, az uniós polgárok jogaként rögzíti a munkavállaláshoz és a szabadon választott vagy elfogadott foglalkozás gyakorlásához való jogot, amelyhez biztosítani kell a szabad álláskeresés, munkavállalás, letelepedés és szolgáltatásnyújtás jogát, a vállalkozás szabadsága mellett elismeri a tulajdonhoz való jogot, a menedékjogot a vonatkozó genfi egyezmény (1951.július 28.) alapján.

– *az egyenlőség* (III. cím) a Charta egyik meghatározó alapelve; ennek részeként jelenik meg a tervezetben, hogy a „törvény előtt mindenki egyenlő”; tételesen felsorolja a legfontosabb diszkriminációs tilalmakat, így a nem, faj, szín, etnikai vagy társadalmi származás, genetikus tulajdonság, nyelv, vallás vagy meggyőződés, politikai vagy más vélemény, nemzeti kisebbséghez tartozás, tulajdon, születés, fogyatékoság, kor, szexuális irányultság alapján történő megkülönböztetést; rögzíti azt a fontos elvet is, hogy az Unió tiszteletben tartja a kulturális, vallási és nyelvi sokféleséget; végül az egyenlőség fontos része a férfiak és nők közötti egyenlőség biztosítása a foglalkoztatás, a munkavégzés és a díjazás területén; az Unió elismeri és tiszteletben tartja a gyermekek, idősek, fogyatékosok jogait. (II. 20-26 cikk)

– *szolidaritás* (IV. cím) a munkaerőpiac szereplőit érintő fontos jogokat és tilalmakat rögzíti, így a tájékoztatáshoz-konzultációhoz, a kollektív tárgyaláshoz, a munkaközvetítői szolgáltatások ingyenes igénybevételehez, a tisztességes és igazságos munkafeltételekhez való jogot; a tilalmak és védelem szintén a szolidaritás szép kifejeződése, például az indokolatlan elbocsátással szembeni védelem, a gyermekmunka tilalma és a fiatalok munkahelyi védelme; a család jogi, gazdasági és szociális védelmet kell hogy élvezzen; a nemzeti jogszabályokkal és gyakorlattal összhangban rögzíti a szociális biztonsági ellátáshoz és szociális szolgáltatásokra való jogosultságot, az egészségvédelmet. (II. 27-38 cikk)

– *polgári jogok* (V. cím) lényeges eleme a választójog mind az európai parlamenti, mind a helyhatósági választásokon; biztosítja a megfelelő ügyintézéshez, a dokumentumokhoz való hozzáféréshez, a petícióhoz, a szabad mozgáshoz és tartózkodáshoz valamint a diplomáciai és konzuli védelemhez való jogokat. (II. 39-46 cikk)

– *igazságszolgáltatás* (VI. cím) elsődlegesen a hatékony jogorvoslatához és tisztességes tárgyaláshoz, az ártatlanság védelme és a védelemhez való jogok biztosítá-

sát jelenti; kimondja a bűncselekmények és büntetések törvényességének és arányosságának elveit. (II. 47-50 cikk)

– *értelmezés és alkalmazás* (VII. cím) tekintetében az alkalmazási körre vonatkozóan rögzíti: „E charta rendelkezéseinek címzettjei –a szubszidiaritás elvének megfelelő figyelembe vétele mellett- az Unió intézményei, szervei, hivatali és ügynökségei, valamint a tagállamok annyiban, amennyiben az Unió jogát hajtják végre”. (II. 51-54 cikk)

Az Unió alapjogi chartájában rögzített értékek, célok, elvek és tilalmak a gazdasági-szociális kohézió eredményes megvalósulását segíthetik elő. Bizhatunk abban, hogy a döntéskor, akár kompromisszumok árán is, de valamennyi tagállam állampolgárainak javát szolgálja e fontos dokumentum.

Panta Kata: A jövő